

ELIF
ŠAFAK

Istanbulsko KOPILE

Prevela s engleskog
Branislava Radević

■ Laguna ■

Naslov originala

Elif Shafak

THE BASTARD OF ISTANBUL

Copyright © Elif Shafak, 2007

Translation Copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Ejupu i Šehrazat Zeldi

*Nekad je bilo, a i nije bilo.
Božjih stvorenja bejaše mnogo kao zrna žita.
A govoriti previše beše greh...*

UVOD U JEDNU TURSKU BAJKU
... I U JEDNU JERMENSKU.

JEDAN

Cimet

ŠTA GOD DA PADA ODOZGO, S NEBA, NE SMEŠ TO KLETI. PA TAKO ni kišu.

Bez obzira na to što lije, ma koliko jaka bila provala oblaka i koliko god bila ledena susnežica, nikad ne smeš opsovati ono što nebesa za nas čuvaju, ma šta to bilo. To svi znaju. Zna i Zeliha.

Pa ipak, evo je, prvog petka u julu, korača pločnikom uz bujicu beznadežno zakrčenog saobraćaja; juri na zakazani sastanak na koji već kasni, psujući kao kočijaš, sikćući psovku za psovkom, psujući naprsle ploče trotoara, svoje visoke potpetice, muškarce što je kibicuju, svakog, ama baš svakog vozača što trubi kao mahnit iako je opštepoznato da to nema nikakvog dejstva na gradski saobraćaj, čitavu dinastiju Osmanlija koji su nekada davno zauzeli grad Carigrad i uhvatili se te svoje greške kao pijan plota, i, da, psujući kišu... ovu prokletu letnju kišu.

Kiša je ovde prava agonija. U drugim krajevima sveta kiša je po svemu sudeći blagodat gotovo za sve i svakoga: na korist usevima, dobra za biljni i životinjski svet, a uz nijansu romantičnog, dobrodošla i ljubavnicima. U Istanbulu, međutim, nije

---

tako. Kiša za nas ne znači nužno da ćemo se pokvasiti. Čak ni da ćemo se isprljati. Kiša za nas znači da ćemo se razbesneti. Kiša znači blato i kaos i jarost, kao da svega toga nemamo već dovoljno. I borbu. Uvek borbu. Kao mačići bačeni u kantu punu vode, nas svih deset miliona krećemo u uzaludnu bitku s kišnim kapima. I ne može se reći da smo u tom gušanju potpuno sami, jer se u njega upuštaju i ulice sa svojim prepotopskim imenima odštampanim na limenim pločama, i nadgrobni kamenovi brojnih svetaca raštrkani na svim mogućim mestima, gomile đubreta što čekaju gotovo iza svakog ugla, užasno velike jame na gradilištima koje će se ubrzo pretvoriti u velelepne moderne zgrade, i galebovi... Svi se mi razgnevimo kad se nebo otvori i počne nam pljuvati na glavu.

Ali onda, dok konačne kapi stižu do zemlje, a još mnogo njih nesigurno visi s lišća koje više nije prašnjavo, u tom ranjivom trenutku kad niste sasvim sigurni da je kiša prestala, kad ni sama kiša nije u to sigurna, baš u tom međuprostoru – sve se smiri. Za jedan dugi minut nebo izgleda kao da se izvinjava zbog zbrke u koju nas je dovelo. A mi, još s kapljicama u kosi, s bljuzgom u manžetama i još sumornog pogleda, zurimo u nebo, sad svetlije, plavetnije i vedrije nego ikad. Gledamo naviše i ne možemo da obuzdamo smešak. Opraštamo joj, uvek to činimo.

U ovome času, međutim, i dalje lije, i Zeliha ne nalazi u duši nimalo praštanja. Nema kišobran jer je obećala sebi da više neće biti toliki imbecil da baca pare na kupovinu novog kišobrana kod uličnih prodavaca samo da bi ga odmah, na licu mesta, zaboravila čim se ponovo pojavi sunce, a ako to ipak učini, zaslužuje da pokisne do gole kože. Osim toga, sad je ionako bilo prekasno. Već je sva bila mokra. Kiša je po tome nalik žalosti: daješ sve od sebe da te ne dotakne, da ostaneš bezbedna i suva, ali ako ne uspeš, najpre misliš da su to samo kapi, pa malo više kapi, da bi na kraju zaključila da se slobodno možeš i potpuno pokvasiti.

Kiša joj je curila s tamnih kovrdža na široka ramena. Kao i sve žene iz porodice Kazandži, Zeliha je rođena s kosom crnom kao gavran, ali joj se, za razliku od ostalih, sviđalo da je takvu i ostavi. Njene kao žad zelene oči, širom otvorene i pune britke inteligencije, s vremena na vreme bi zaškiljile i pretvorile se u dve crte nepomućene ravnodušnosti karakteristične samo za tri tipa ljudi: za beznadežno naivne, beznadežno povučene i beznadežno pune nade. Pošto nije pripadala nijednom od navedenih tipova, bilo je teško dokučiti smisao ove ravnodušnosti, makar i trenutne. U jednom času je tu i zaklanja joj dušu omamljenom neosetljivošću, a već sledećeg je nestala i ostavila je samu u njenom telu.

I tako je, tog prvog petka meseca jula, bila neosetljiva kao da je pod anestezijom, i to ju je stanje, inače po prirodi poletnu, izjedalo. Da li je zato toga dana bila potpuno nezainteresovana za borbu s gradom, ili pak s kišom? I dok je ravnodušnost kao jo-jo skakala i opadala svojim sopstvenim ritmom, klatno njenog raspoloženja se njihalo između dva suprotna pola: od sleđenosti do raspaljene pomame. Dok je jurila pored njih, ulični prodavci kišobrana, kabanica i plastičnih marama živih boja sa zanimanjem su je pratili pogledom. Polazilo joj je za rukom da ih ignoriše baš kao što joj je polazilo za rukom da ignoriše i poglede svih ostalih muškaraca koji su gladno piljili u njeno telo. Prodavci su s neodobravanjem gledali njenu sjajnu alku u nosu, kao da u tome počiva nagoveštaj njene neskromnosti, a samim tim i znak njene požudnosti. Ona je pak bila naročito ponosna na svoj pirsing, jer je bio njeno delo. Bolelo ju je, ali je zato sad tu i to je njen stil. Uprkos uznemiravanju muškaraca i prekorevanju drugih žena, uprkos tome što nije mogla da hoda po izlomljenoj kaldrmi i uskače na feribote, uprkos čak i neprekidnom džangrizanju njene majke... nije bilo te sile koja je mogla sprečiti Zelihu, višu od većine žena u ovom gradu, da nosi

---

mini-suknje drečavih boja, tesne bluže što otkrivaju njene bujne grudi, sjajne najlon čarape i, da, te vrtoglavo visoke potpetice.

I sad je, nagazivši na novi rasklimani kamen pločnika i videvši da je blatnjava barica ispod njega prsnula i ostavila joj tamne mrlje na ljubičastoj suknji, Zeliha osula novu paljbu psovki. Ona je bila jedina žena u čitavoj svojoj porodici, i jedna od retkih među turskim ženama, koja je koristila ružan rečnik tako nesputano, glasno i znalački; i stoga je, kad god počne da psuje, nastavljala kao da želi da nadoknadi uzdržanost svih ostalih. Ni ovoga puta nije bilo drugačije. Dok je hitala, Zeliha je psovala gradske vlasti, prošle i sadašnje, jer otkad zna za sebe nije doživela ni jedan jedini kišni dan da se kamenje kaldrme ne rasklima. Međutim, pre no što je završila, naglo je zastala i podigla bradu kao da joj se učinilo da ju je neko pozvao po imenu, ali umesto da se osvrne i potraži pogledom poznanika, napućila se ka nebu boje dima. Zaškiljila je, uzdahnula i sukobila se s uzdahom, a onda izgovorila novu prostotu, samo ovoga puta upućenu kiši. A to je, prema nepisanim i nepokolebljivim pravilima njene babe Majčice, bilo čisto svetogrđe. Možeš da ne voliš kišu, i svakako ne moraš da je voliš, ali ni pod kakvim okolnostima ne smeš opsovati nešto što dolazi s neba, jer odozgo ništa ne pada samo od sebe već iza toga stoji Alah Svemogući.

Zeliha je, naravno, znala sva Majčicina nepisana i nepokolebljiva pravila, ali ovog prvog petka meseca jula bila je bezobzirna i nije za njih marila. Sem toga, što je rečeno rečeno je, baš kao što je i počinjeno u životu počinjeno, i sad je prošlo. Zeliha nije imala vremena za kajanje. Kasnila je na zakazani pregled kod ginekologa. Što je bio rizik, i to ne beznačajan, jer kad primetiš da kasniš kod ginekologa, možeš lako odlučiti i da tamo uopšte ne odeš.

Jedan žuti taksi s nalepnicama svuda po braniku naglo se zaustavio. Vozač, crnomanjasti čovek grubijanskog izgleda, s

brkovima i s jednim zlatnim zubom, koji je van radnog vremena komotno mogao biti manijak što zlostavlja žene, držao je sve prozore spuštene i kroz njih je treštala Madonina pesma *Like a Virgin* s lokalne radio-stanice. Bilo je nekog izrazitog nesklada između muškarčevog tradicionalnog izgleda i njegovog nekonvencionalnog muzičkog ukusa. Naglo je zakočio, isturio glavu kroz prozor i, posle zvižduka, dobacio Zelihi: „Daj malo!“ Sledeće njegove reči više se nisu čule od Zelihinih.

„Šta je, gmazu jedan? Žena ne može da ide na miru ovim gradom?“

„A što da ideš kad je mogu da te povezem?“, upita vozač. „Nećeš valjda da ti pokisne to tvoje seksi telo?“

Dok je Madona iz pozadine vrištala: „Strah mi brzo nestaje, sve sam za tebe čuvala“, Zeliha je počela da psuje, kršeći tako još jedno nepisano i nepokolebljivo pravilo, ali ovoga puta ne Majčicino već pravilo Ženske Razboritosti. Nikad ne psuj muškarca koji ti dobacuje.

**Zlatno pravilo Ženske Razboritosti istanbulskih žena
glasi: Kad ti dobacuju na ulici, nikad ne odgovaraj,
jer će žena koja odgovara, a kamoli psuje, samo
raspaliti njihovo oduševljenje!**

Zelihi ovo pravilo nije bilo nepoznato, i nije se usuđivala da ga prekrši, ali ovaj prvi petak meseca jula nije bio kao ostali, i sad se u njoj oslobodilo njeno drugo ja, mnogo bezbrižnije i drskije, i zastrašujuće razjareno. Ta druga Zeliha je zauzimala najveći deo njenog unutarnjeg bića i sad je preuzela vlast odlučujući u ime njih obe. Mora biti da je zato nastavila da psuje iz sveg glasa. Kad je uspela da nadviče i Madonu, okupili su se pešaci i ulični prodavci kišobrana da vide kakav se belaj sprema. U tom metežu, napasnik iza nje se trgao, ne usuđujući se da

se kači s ovom ludačom. Ali taksista nije bio ni tako mudar ni tako plašljiv, dočekao je viku cereći se. Zeliha je zapazila kako su mu zubi iznenađujuće beli i čisti, pa se morala zapitati da nisu možda porculanske navlake. Malo-pomalo, ponovo je osetila da joj u stomaku buja adrenalin, da joj prži želudac i ubrzava puls, i zbog toga je shvatila da bi najpre ona od svih žena iz njene porodice jednog dana mogla ubiti muškarca.

Srećom po Zelihi, u tom trenutku je vozač tojote iza taksija izgubio strpljenje i zatrubio. Kao probuđena iz ružnog sna, Zeliha je došla k sebi i zadrhtala shvativši u kakvoj se situaciji nalazi. Kao i uvek, uplašila ju je sopstvena sklonost ka nasilju. U trenutku je ućutala i skrenula u stranu, trudeći se da se probije kroz gomilu. Ipak, desna potpetica joj se u žurbi zaglavila ispod rasklimanog kamena kaldrme. Besna, povukla je stopalo iz bare pod kamenom. Kad su joj se noga i cipela oslobodile, potpetica je pukla i podsetila je na još jedno pravilo koje nije smela da smetne s uma.

Srebrno pravilo Ženske Razboritosti istanbulskih žena glasi: Kad ti dobacuju na ulici, ne gubi živce, jer žena koja izgubi živce pred napasnikom i pre naglašeno reaguje, samo će sebi pogoršati situaciju!

Taksista se zasmejao, sirena tojote iza njega ponovo je odjeknula, kiša se pojačala, a nekoliko prolaznika je složno zacoktalo, mada je bilo teško odrediti čemu tačno prigovaraju. I usred te gungule, Zeliha je opazila fluorescentnu nalepnicu kako blista na zadnjem trapu taksija: NE NAZIVAJ ME BEDNIKOM! – pisalo je. I BEDNICI IMAJU DUŠU. Dok je stajala i tupo blenula u te reči, odjednom je osetila da je umorna više nego što može podneti – toliko umorna i preneražena da bi čovek pomislio kako se suočila s nečim većim od svakodnevnih problema žiteljki

---

Istanbula. Kao da je posredi tajna šifra koju je nekakav udaljeni um smislio naročito zato da bi je ona dešifrovala i koju ona, budući smrtna, u životu ne može odgonetnuti. Ubrzo su se i taksi i tojota i prolaznici razišli svako svojim putem, ostavljajući Zelihiu da stoji i drži slomljenu potpeticu tako nežno, tako snuždeno, kao da drži mrtvu pticu.

Doduše, u Zelihiinom haotičnom univerzumu bilo je svega i svačega, pa je moglo biti i mrtvih ptica, ali nežnosti i snuždenosti svakako nije bilo. To neće trpeti. Ispravila se i dala sve od sebe da korača s jednom štiklom. Ubrzo je ponovo žurno promicala među mnoštvom kišobrana, izlažući pogledu svoje prekrasne noge i hramljući kao falš nota. Bila je nit ljubičastog, usamljena nijansa u tapiseriji mrkih, sivih i ponovo mrkih i sivih tonova. Iako je njena boja odudarala, gomila je zauzimala dovoljno prostora da kao pećina proguta taj nesklad i uklopi je u svoj ritam. Gomila nije bila zgusnuta masa tela što dišu, znoje se i bole, nego jedno jedino telo koje diše, znoji se i boli na kiši. I nije bilo važno da li pada kiša ili sija sunce – koračanje Istanbulom znači koračanje u tandemu s gomilom.

Dok je prolazila pored desetina pecaroša grubog izgleda, što ćuteći stoje jedan uz drugog na starom mostu Galata, i svaki drži u jednoj ruci kišobran, a u drugoj namotanu strunu, Zeliha im je zavidela na sposobnosti da budu tako nepomični, da satima čekaju ribu koja ne postoji, a ako i postoji, toliko je sitna da je mogu iskoristiti jedino kao mamac za drugu ribu, koju nikad neće uhvatiti. Kako je zapanjujuća ta sposobnost da postigneš mnogo postigavši malo, da se na kraju dana vratiš kući praznih ruku, pa ipak zadovoljan! Na ovome svetu vedrina i spokojstvo proizvode uspeh, a uspeh proizvodi sreću, ili je bar tako podozrevala Zeliha. U toj određenoj stvari mogla je samo da podozreva jer ona sama nikada nije iskusila takvo

---

spokojstvo, niti je verovala da će ikada to moći. U svakom slučaju ne danas. Sigurno ne danas.

Uprkos žurbi, dok je krivudala probijajući se Velikim bazarom, Zeliha je usporila. Nema vremena za kupovinu, ali ući će da samo na brzinu pogleda – uveravala je sebe razgledajući izloge. Pripalila je cigaretu i kad joj se dim počeo izvijati iz usta, osetila se bolje, gotovo opušteno. U Istanbulu ne cene mnogo žene koje puše na ulici, ali šta je briga? Slegla je ramenima. Zar nije već povel rat protiv čitavog društva? I s tom mišlju je pošla napred, u stariji deo Bazara.

Ovde je bilo prodavaca koji su je znali po imenu, naročito juveliri. Zelihi su slaba tačka bili svetlucavi detalji svih vrsta. Kristalne ukosnice, broševi s veštačkim kamenjem, sjajne naušnice, biserasti cvetici za rever, ešarpe s dezenom zebre, satenske torbice, šalovi od šifona, svilene kićanke, i cipele, uvek s visokim štiklama. Nije mogla proći pored ovog bazara a da ne virne i ne svrati u barem nekoliko radnji, i ne cenjka se s prodavcima da bi na kraju platila mnogo manje od početne cene za stvari koje uopšte nije ni planirala da kupi. Ali danas je samo prohujala pored nekoliko tezgi i zavirila u par izloga. Ništa više.

Zadržala se pred štandom s teglama, lončićima i flašicama punim lekovitog bilja i začina svih boja i vrsta. Setila se da ju je jedna od njene tri sestre jutros zamolila da kupi malo cimeta, mada se nije mogla setiti koja od njih joj je to tražila. Zeliha je bila najmlađa od četiri devojke koje se međusobno nisu slagale, ali su sve bile podjednako uverene da su uvek u pravu, i svaka je mislila da nema šta da nauči od drugih, ali da ih mnogo čemu može poučiti. Kao da promašiš zgoditak na lutriji za samo jedan broj: iz kojeg god ugla pokušavala da sagledaš situaciju, ne možeš se otresti osećanja da ti je učinjena nepravda koja se ne može ispraviti. I pored toga, Zeliha je kupila cimeta, ne u prahu nego u štapićima. Prodavac joj je ponudio da procaskaju

---

uz čaj i cigaretu, ali ona je odbila. Dok je sedela i razgovarala, pogledom je ovlaš prelazila preko polica, sve dok joj za oko nije zapeo stakleni servis za čaj. I to je spadalo u spisak stvari kojima nije mogla odoljeti da ih ne kupi: čaše za čaj s pozlaćenim zvezdama, s tankim prefinjenim kašičicama i krhkim tanjirićima s pozlaćenim pervazom. Kod kuće već mora biti najmanje trideset različitih servisa za čaj, i sve ih je ona kupila. Ali nije zgoreg kupiti još jedan komplet jer ih je lako razbiti. „Tako su đavolski krhke“, mrmljala je Zeliha upola glasa. Jedino je ona od sveg ženskinja porodice Kazandži bila u stanju da se razbesni kad neko razbije čašu. Sedamdesetsedmogodišnja Majčica je pak razvila sasvim drugačiji pristup ovom problemu.

„Ode još jedno urokljivo oko!“, uzviknula bi Majčica svaki put kad bi čaša za čaj naprsla ili kad bi se razbila. „Jeste li čule taj zloslutni zvuk? Krc! O, u srcu mi odjekuje! To je bilo nečije urokljivo oko, zavidno i zlobno. Neka nas Alah sve zaštiti!“

Kad god bi se razbilo staklo ili napuklo ogledalo, Majčica bi duboko odahnula od olakšanja. Najzad, s obzirom na činjenicu da ne možeš zbrisati sve zle ljude s lica ovog sveta što se vrti kao pomamljen, mnogo je bolje uhvatiti njihove urokljive oči staklenom površinom i smrskati ih nego pustiti da prodru u nevine Božje duše i unište im život.

Dvadeset minuta kasnije, Zeliha je uletela u otmenu ordinaciju u jednoj od najbogatijih gradskih četvrti, držeći odlomljenu potpeticu u jednoj ruci, a novi servis za čaj u drugoj. Čim je ušla, setila se da je smotuljak štapića cimeta ostavila na Velikom bazaru.

U čekaonici su bile tri žene, svaka s jezivom kosom, i jedan muškarac gotovo bez kose. Po tome kako su sedele, Zeliha je odmah zapazila i cinično zaključila da je najmanje zabrinuta

najmlađa, koja dokono prelistava neki ženski časopis i gleda slike, lenja da čita članke. Verovatno je samo došla po novi recept za kontraceptivne pilule. Punačka plavuša do prozora, po svemu sudeći u ranim tridesetim godinama i s crnim izrastkom u korenu kose koji je vapio za farbanjem, nervozno se vrpaljila, očigledno u mislima negde drugde. Verovatno je došla na rutinski pregled i godišnji Papa-test. Treća, koja je nosila maramu i koja je došla s mužem, izgledala je najmanje pribrano od svih, stisnutih usana i nabranih veđa. Ova možda ima problema da zatrudni, nagađala je Zeliha. Doduše, to može biti nezgodno, pomisli Zeliha, zavisno od perspektive. Za nju lično neplodnost nije bila nešto najgore što se ženi može dogoditi.

„Oooo, dobar daaaa!“; zacvrkutala je sestra za prijemnim pultom, prisiljavajući se na budalasti lažni osmeh, koji je bio do te mere uvežban da nije izgledao ni budalasto ni lažno. „Jeste li vi imali zakazano za tri?“

Sestra je izgleda imala problema s izgovorom slova „r“, i kao da je to nadoknađivala neobičnim otezanjem i naglašavanjem povišenim glasom, a na sve to još i dodatnim osmehom, kad god naiđe na taj zlokoban glas. Da je spasi bede, Zeliha odmah zaklima glavom, možda s previše žara.

„A zbog čega ste tačno došli, gospođice U Tri Sata?“

Zeliha je uspela da ignoriše apsurdnost tog pitanja. Isuviše je dobro znala da joj u životu u najvećoj meri nedostaje one bezuslovne i sveobuhvatne ženske vedrine i veselosti. Neke žene se neprekidno revnosno osmehuju. Osmehuju se i smeše sa spartanskim osećanjem dužnosti. Kako iko može da nauči da tako prirodno izvodi nešto toliko neprirodno, pitala se Zeliha. Potiskujući to pitanje na rub svesti, odgovorila je: „Zbog abortusa.“

Ta reč je ostala da lebdi u vazduhu i svi su čekali da zamre. Sestrine oči se usitniše, a onda ponovo postadoše krupne kad joj je s lica nestalo osmeha. Zeliha nije mogla da odoli osećanju

olakšanja. Najzad, u njoj je bezuslovna i sveobuhvatna ženska vedrina budila osvetničku crtu.

„Imam zakazano...“, reče Zeliha zadenuvši pramen za uvo, a puštajući ostatak kose da joj slobodno pada oko lica i po rame-nima kao gusta crna burka. Isturila je bradu, čime je istakla povijeni nos, i osetila potrebu da ponovi, možda za stepen gla-snije nego što je nameravala. „Zbog toga što mi treba abortus.“

Razapeta između potrebe da nepristrasno zavede novu paci-jentkinju i želje da je prekorno odmeri zbog takve smelosti, sestra je stajala nepomično, s ogromnim kožnim registrom otvo-renim pred sobom. Prošlo je još nekoliko sekundi pre nego što je počela da zapisuje. U međuvremenu je Zeliha promrsila:

„Izvinite što kasnim.“ Zidni sat je pokazivao da kasni četrde-set šest minuta i, dok joj je pogled počivao na njemu, na sekundu je izgledala kao da je nekud odlutala. „Zbog kiše.“

To je bilo pomalo nepošteno prema kiši, jer je za njeno kašnjenje trebalo kriviti i saobraćajnu gužvu, rasklimanu kal-drmu, gradske vlasti, napasnika i taksistu, da ne dodajemo zadr-žavanje u kupovini, ali Zeliha je odlučila da ne pominje ništa od toga. Iako je prekršila zlatno pravilo Ženske Razboritosti istanbulskih žena, iako je prekršila i srebrno pravilo Ženske Razboritosti istanbulskih žena, bakarnog se čvrsto držala.

Bakarno pravilo Ženske Razboritosti istanbulskih žena glasi: Kad ti dobacuju na ulici, bolje što pre zaboravi na taj izgred jer, ako ga se celog dana budeš sećala, samo će ti još više iskidati živce!

Zeliha je bila pametna, znala je da ostale žene, čak i kad bi pomenula dobacivanje na ulici, ne bi pokazale saosećajnost već bi u ovom slučaju pre bile sklone da osude zlostavljanu sestru. Stoga je odgovarala kratko i okrivila jedino kišu.

„Starost, gospođice?“, htela je da zna sestra za pultom.

E, to je nezgodno pitanje, nezgodno i krajnje nepotrebno. Zeliha zažmiri na sestru kao da se nalaze u polutama pa oči treba da joj se prilagode kako bi je bolje videla. Iznenada se setila jedne žalosne istine o sebi: toga koliko ima godina. Poput mnogih žena naviklih da se ponašaju kao da su starije, uznemiravala ju je činjenica da je, ipak, mnogo mlađa nego što bi volela da bude.

„Imam“, priznade, „devetnaest godina.“ Čim je izustila te reči, porumenela je, kao da su je uhvatili голу pred svim ovim ljudima.

„Trebaće nam, naravno, saglasnost vašeg muža“, nastavila je sestra za pultom, ne više cvrkutavim glasom, ne gubeći vremena da postavi novo pitanje, na koje je već nagađala odgovor. „Ako smem da pitam, gospođice, jeste li udati?“

Krajičkom oka, Zeliha primeti da su se punačka plavuša zdesna i zabrađena žena sleva nelagodno promeškole. Dok su na njoj počivali pogledi svih prisutnih, Zelihina grimasa se razvi u blažen osmeh. Ne zato što je uživala u toj podmuklosti, već stoga što joj je ravnodušnost iz dubine njenog bića upravo prišapnula da ne mari za mišljenje drugih ljudi jer na kraju dana to ionako neće biti važno. Odnedavno je odlučila da iz svog rečnika protera određene reči i sad se setila te odluke i zaključila: zašto ne bi počela s rečju „stid“? Ipak, nije imala hrabrosti da glasno izgovori ono što su svi u čekaonici već bili shvatili. Da nema muža koji bi se saglasio s njenim abortusom. Da nema oca. Umesto BABE¹ nalazi se samo PRAZNINA.

Srećom po Zelihi, činjenica da nema muža ispostavila se kao prednost u proceduri. Očigledno joj ne treba ničije pismeno odobrenje. Birokratski propisi su manje usrdni da spasu bebe rođene van braka od beba venčanih parova. U Istanbulu je beba

---

¹ „Baba“ na turskom znači otac. (Prim. aut.)

---

bez oca samo još jedno kopile, a kopile je samo još jedan klimavi zub u vilici grada, u svako doba spreman da ispadne.

„Mesto rođenja?“, neveselo nastavi sestra.

„Istanbul!“

„Istanbul?“

Zeliha sleže ramenima kao da kaže: A gde drugde? Gde drugde na svetu osim ovde? Ona pripada ovom gradu! Zar joj se to ne vidi na licu? Zeliha je smatrala sebe pravom Istanbulkom i stoga, kao da prigovara sestri za pultom što nije uspela da vidi tu tako očiglednu činjenicu, okrenula se na slomljenoj peti i sela na stolicu pored žene s maramom ne čekajući da je iko ponudi. Tek tad je primetila muža ove Odrpanke, koji je sedeo nepomičan, bezmalo paralisiran od nelagodnosti. Umesto da osuđuje Zelihi, njega je izgleda preplavila neprijatnost što je jedini muškarac ovde, na tako izrazito ženskom području. Načas joj ga bi žao. Palo joj je na um da ga pozove da izađe s njom na balkon pa da popuše po jednu, jer je bila sigurna da puši. Ali to bi se moglo pogrešno protumačiti. Neudata žena ne može da upućuje takve pozive oženjenim muškarcima, a oženjen muškarac bi ispoljio neprijateljstvo prema drugoj ženi kad je u društvu svoje supruge. Zašto je tako teško sprijateljiti se s muškarcima? Zašto uvek mora da bude ovako? Zašto jednostavno ne možeš izaći na balkon, popušiti jednu i razmeniti nekoliko reči, a onda se razići, svako na svoju stranu? Zeliha je jedan dugi trenutak sedela ćuteći, ne zato što je bila mrtva umorna, što je bilo istina, niti zato što je bila sita tolike pažnje, što je takođe bilo istina, već stoga što je želela da bude kraj otvorenog prozora – bila je gladna zvukova ulice. U prostoriju se probio promukli glas uličnog prodavca: „Mandariiiiiineeee... Mirisne, sveže mandariiiiiineeee...“

„Odlično, samo nastavi da vičeš“, promrmlja Zeliha za sebe. Nije volela tišinu. U stvari, gnušala se tišine. Ljudi slobodno mogu da zure u nju na ulici, na bazaru, u čekaonici kod doktora,

tu i tamo, danju i noću; mogu da je gledaju i blenu, pa ponovo odmeravaju od glave do pete kao da je vide prvi put. Na ovaj ili na onaj način, uvek se mogla izboriti s njihovim pogledima. Ali ono s čim nikako nije mogla da se izbori bilo je njihovo ćutanje.

„Mandarinaru... Mandarinaru... Koliko košta kilo?“, povikala je neka žena s prozora gornjeg sprata kuće na drugoj strani ulice. Zelihi je uvek veselilo kako žiteljima ovog grada s lakoćom, gotovo bez ikakvog napora, polazi za rukom da izmisle neverovatna imena za sasvim obična zanimanja. Tako su, u zavisnosti od toga šta je na prodaju, lako mogli nekog nazvati „mandarinar“, „vodenaar“, „đevrekista“ ili... „aborcionista“.

Zeliha je sad znala bez ikakve sumnje. Doduše, sumnja joj nije ni trebala da bi saznala nešto u šta je već bila uverena, ali je ipak uradila analizu na novootvorenoj klinici u njihovom susedstvu. Na dan „velikog otvaranja“, zaposleni u klinici priredili su razmetljiv prijem za odabrane goste i poređali sve bukete i cvetne aranžmane pred ulazom, kako bi o toj prigodi obavestili i prolaznike na ulici. Kad je Zeliha, već sutradan, došla na tu kliniku, cveće je uglavnom već bilo uvelo, ali plakati su ostali živopisni. UZ SVAKU ANALIZU ŠEĆERA U KRVI VRŠIMO I BESPLATAN TEST ZA UTVRĐIVANJE TRUDNOĆE, pisalo je fluorescentnim slovima na jednom od njih. Kakve međusobne veze imaju te dve analize Zeliha nije znala, ali je svejedno otišla da im se podvrgne. Kad su rezultati stigli, ispostavilo se da joj je nivo šećera u krvi normalan i da je trudna.

„Gospođice, možete ući“, pozvala ju je sestra stojeći na vratima, ponovo s mukom savlađujući glas „r“, ovoga puta neizbežan u njenoj profesiji. „Doktor... on vas čeka.“

Zgrabivši kutiju s čašama za čaj i odvaljenu štiklu, Zeliha skoči na noge. Osetila je da se sve glave u prostoriji okreću ka njoj i snimaju svaki njen gest. U normalnim okolnostima koračala bi najbrže što može. U tome času, međutim, pokreti su

---

joj bili vidno spori, gotovo iznemogli. Baš kad je bila na izlazu iz prostorije, zastala je i, kao da ju je neko uključio na dugme, okrenula se znajući tačno koga da pogleda. Tamo, u središtu ostalih pogleda, bilo je najgorčeniije lice. Lice zabrađene žene iskrivljeno u grimasu, smeđih očiju smraćenih srdžbom, usana što su se micale proklinjući i doktora i ovu devetnaestogodišnjakinju što će da abortira dete koje je Alah trebalo da daruje njoj a ne jednoj lakomislenoj devojci.

Doktor je bio krupan čovek koji je, zbog uspravnog držanja, zračio snagom. Za razliku od medicinske sestre, u njegovom pogledu nije bilo osude niti na usnama nerazumnih pitanja. Činilo se da dočekuje Zelihi srdačno u svakom smislu. Dao joj je da potpiše neke papire, pa druge papire, za slučaj da nešto pođe naopako tokom zahvata ili posle njega. Uz njega, Zeliha je osećala da joj se živci opuštaju i koža tanji, što nije bilo dobro jer, kad god joj se nervi opuste i koža istanji, ona postane lomna kao čaša za čaj, a kad god postane lomna kao čaša za čaj, ne može da se obuzda pa dospe na ivicu suza. A to je stvarno mrzela. Još otkad je bila mala devojčica, gajila je dubok prezir prema plačljivim ženama i dala je sebi reč da se nikad neće pretvoriti u jednu od tih jadnica što raspršuju suze i banalne jadikovke gde god stignu, i kojih je već imala dovoljno oko sebe. Zabranila je sebi da plače. I do dana današnjeg je, uopšte uzev, uspela da održi reč. Kad bi joj suze navrle na oči, jednostavno bi zadržala dah i setila se obećanja koje je sebi dala. I tako je, i ovog prvog petka u mesecu julu, ponovila ono što uvek čini kad hoće da uguši suze: duboko je udahнула i isturila bradu kao znak snage. Ovoga puta, međutim, nešto je gadno pošlo naopako i, s dahom koji je zadržavala, ispustila je i jecaj.

Doktora, izgleda, to nije iznenadilo. Žene stalno plaču.

„De, de“, rekao je trudeći se da uteši Zelihi dok je navlačio gumene medicinske rukavice. „Ne brinite, sve će biti u redu. Samo ćete malo odspavati. Spavaćete, sanjaćete i, pre no što se san završi, probudićemo vas pa ćete otići kući. Posle se ničega nećete sećati.“

Kad god ovako plače, Zelihi lice poprimi poseban izraz i obrazi joj upadnu, što istakne njenu najuočljiviju crtu: nos! Taj njen izrazito orlovski nos, koji je, kao i njen brat i sestre, nasledila od oca, samo što je njen, za razliku od noseva njenog brata i njenih sestara, bio špicastiji i malo duži.

Doktor ju je potapšao po ramenu, dao joj papirnu maramicu, a onda joj pružio celu kutiju. Uvek je pored stola imao spremnu rezervnu kutiju s papirnim maramicama. Farmaceutske kompanije ih dele besplatno. Uz olovke, notese i druge predmete koji nose naziv kompanije, prave i papirne maramice za pacijentkinje koje ne mogu da prestanu da plaču.

„Smooookveee... Ukusne smooookveee... Dobre zrele smooookvee!“

Je li to isti onaj prodavac ili novi? Kako bi ga mušterije nazvale...? Smokvar...?!, pitala se Zeliha u sebi dok je mirno ležala na stolu u prostoriji besprekorno urednoj i uznemirujuće belojoj. Ni prema ni noževi nisu je toliko uplašili kao ta apsolutna belina. Bela boja po nečemu nalikuje tišini. Obe su prazne, beživotne.

Nastojeći da odvrati pažnju od boje tišine, Zeliha se usredsredila na crnu mrlju na tavanici. Što ju je duže gledala, mrlja joj je sve više ličila na crnog pauka. Prvo je bila nepomična, a onda je počela da mili. Kako se injekcija širila Zelihinim vena-ma, pauk je postajao sve veći i veći. Za nekoliko sekundi je bila toliko teška da ni prst nije mogla da pomeri. Dok se trudila da se odupre dremežu anestezije, ponovo je počela da jeca.

„Jeste li sigurni da želite ovo? Možda hoćete da još jednom razmislite?“, rekao je doktor baršunastim glasom, kao da je Zeliha hrpica praha pa se boji da će je dahom oduvati ako bude

---

govorio glasnije. „Još nije kasno ako želite da ponovo razmotrite svoju odluku.“

Ali bilo je kasno. Zeliha je znala da to mora biti učinjeno sad, ovog prvog petka u mesecu julu. Danas ili nikad. „Nema tu šta da se razmatra. Ne mogu da je rodim“, čula je sebe kako govori.

Doktor je klimnuo glavom. Kao da je samo to čekala, u sobu iznenada provali molitva petkom, iz obližnje džamije. Za sekundu joj se pridružila i druga džamija, pa još jedna, i još jedna. Zelihi se lice iskrivilo od nemira. Nije podnosila kad se molitva, koja treba da bude izgovorena čistim ljudskim glasom, dehumanizuje i, s mikrofona pa preko zvučnika, pretvori u električno urlanje nad gradom. Uskoro je buka postala tako zaglušujuća da je posumnjala da nešto nije u redu s ozvučenjem svih džamija u blizini. Ili je to, ili su njene uši postale preosetljive.

„Biće gotovo za minut... Ne brinite.“

To je govorio doktor. Zeliha ga zbunjeno pogleda. Zar joj se prezir prema električnoj molitvi toliko jasno odražava na licu? Nije je bilo briga. Ona je jedina među ženama porodice Kazandži koja otvoreno nije religiozna. Dok je bila dete, volela je da zamišlja Alaha kao svog najboljeg prijatelja, što samo po sebi naravno nije loše, ako izuzmemo činjenicu da joj je najbolji prijatelj bila brbljiva, pegava devojčica kojoj je prešlo u naviku da puši već u uzrastu od osam godina. Desilo se da je ta devojčica bila ćerka njihove čistačice, bucmašte i brkate kurdske žene koja se nije uvek trudila da obrije brkove. U ono vreme, ta je čistačica dvaput nedeljno dolazila njihovoj kući i svaki put dovodila sa sobom ćerku. Zeliha i ova devojčica su posle izvesnog vremena postale dobre drugarice, čak su i posekle kažiprst da pomešaju krv i postanu doživotne posestrime... njena posestrima...

Oprosti mi, smesta bi se izvinila i ponovila izvinjenje još jednom, pa još jednom jer, kad se izvinjavaš Alahu, moraš to da učiniš triput: *oprosti mi, oprosti mi, oprosti mi*.

Znala je da je to pogrešno. Alaha ne možeš i ne smeš personifikovati. Alah nema prste, a ni krv kad smo već kod toga. Čovek se mora uzdržati od toga da mu – odnosno Mu – pripisuje ljudske osobine, što nije lako jer svako od njegovih – odnosno Njegovih – devedeset devet imena slučajno ima osobine prikladne ljudskim bićima. On sve vidi ali nema oči; On sve čuje ali nema uši; On može svuda da dosegne ali nema ruke... Sudeći po svemu tome, osmogodišnja Zeliha je došla do zaključka da Alah može da nalikuje nama ali da mi ne možemo da nalikujemo Njemu. Ili je bilo obratno? U svakom slučaju, čovek mora da nauči da razmišlja o njemu – odnosno o Njemu – a da pritom ne misli o Njemu kao o njemu.

Ona najverovatnije ne bi o svemu ovome toliko ni razmišljala da jednog poslepodneva nije zapazila krvavi zavoj oko kažiprsta svoje starije sestre Feride. Izgleda da se kurdska devojčica i s njom posestrimila. Zeliha se osetila izdanom. Tek joj je tad sinulo da njena prava pritužba na Alaha nije u tome što on – odnosno On – nema krvi, već više u tome što ima previše posestrima, previše onih o kojima treba da brine, što se završi tako da ne brine ni o kome.

Posle toga, prijateljstvo nije potrajalo. Budući da je konak bio velik i oronuo, a mama osorna i svojehlava, čistačica je posle izvesnog vremena dala otkaz i odvela ćerku sa sobom. Ostavši tako bez najbolje prijateljice, čije je prijateljstvo doduše ipak bilo sumnjivo, Zeliha se pomalo naljutila, mada nije tačno znala na koga – da li na čistačicu što je dala otkaz, ili na mamu što ju je naterala da dâ otkaz, ili na svoju najbolju prijateljicu jer je bila dvolična, ili na svoju stariju sestru jer joj je ukrala posestrimu, ili na Alaha. Pošto su svi drugi bili potpuno van njenog domašaja, odabrala je Alaha da se na njega ljuti. I pošto se u tako ranom uzrastu osećala kao nevernica, nije videla razloga da se tako ne oseća i kao odrasla osoba.

Nova molitva iz druge džamije uključila se u ostale. Molitve su se umnožavale u odjecima kao da iscrtavaju koncentrične krugove. Začudo, u ovakvom jednom trenutku u lekarskoj ordinaciji, brinula se da ne zakasni na večeru. Pitala se šta će biti posluženo na stolu te večeri i koja je od njene tri sestre kuvala. Svaka od njih je dobro kuvala neka jela, pa je tako, u zavisnosti od toga ko je kuvarica toga dana, priželjkivala određeno jelo. Žudela je za punjenim zelenim paprikama – što je posebno varljivo jelo jer ga svaka od njenih sestara sprema drugačije. Punjene... zelene... paprike... Disanje joj se usporilo, a pauk je počeo da se spušta. I dalje se trudeći da pilji u tavanicu, Zeliha oseti kao da ona i ostali ljudi u sobi ne dele isti prostor. Zakoračila je u Morfejevo kraljevstvo.

Tu je bilo previše svetlo, skoro blistavo. Polako i oprezno, koračala je mostom krcatim kolima i pešacima, i nepokretnim pecarošima kojima se na kraju struna migolje crvi. Dok je manevrisala među njima, svaki kamen kaldrme na koji je zakoračila pokazao se kao klimav, a na njeno zaprepašćenje, pod njim je bila samo praznina. Ubrzo je, užasnuta, shvatila da je ono što je ispod takođe i odozgo, i s neba su kao kiša počele padati kamene kocke kaldrme. Kad god bi jedan kamen pao s neba, na pločniku ispod bi se jedan izgubio. Gore na nebu i dole pod zemljom bilo je jedno te isto: PRA-ZNI-NA.

Dok je kaldrma padala odozgo, sve više umnožavajući šupljine odozdo, nju je uhvatila panika, prepala se da će je progutati gladni ambis. „Prekinite!“, vikala je dok je kamenje nastavilo da joj se odronjava pod nogama. „Stanite!“, naređivala je vozilima što su ubrzavala ka njoj. „Stanite!“, preklinjala je pešake koji su je odgurivali ramenom u stranu.

„Molim vas, stanite!“

Kad se probudila, Zeliha je bila sama u nepoznatoj prostoriji i osećala je mučninu. Kako je, za ime sveta, uspela da dođe ovamo, za nju je bila zagonetka koju nije imala želje da reši. Nije osećala ništa, ni bol ni tugu. Dakle, zaključila je, na kraju je pobedila ravnodušnost. Na onom čisto belom stolu u susednoj sobi nije abortirana samo njena beba već su joj abortirana i čula. Možda ima i nečeg dobrog i utešnog u svemu tome. Možda će sad moći da ide na pecanje i možda će joj konačno poći za rukom da satima stoji mirno a da se ne oseća ni osujećeno ni zapostavljeno, kao da je život brzi zec kog može da posmatra samo iz daljine, ali nikad i da ga uhvati.

„Evo, konačno ste nam se vratili!“ Na vratima je, podbočivši se rukama o kukove, stajala medicinska sestra. „Gospode bože! Kakva borba! Ala ste nas uplašili! Imate li vi uopšte predstavu koliko ste vrištali? Strašno je bilo!“

Zeliha je ležala nepokretna, i ne trepćući.

„Prolaznici na ulici su sigurno mislili da vas koljemo ili tako nešto... Čudi me što nam policija nije došla na vrata!“

Zato što je to istanbulska policija a ne neki mišićavi pandur iz američkih filmova, pomislila je Zeliha konačno dopuštajući sebi da trepne. Nije baš sasvim shvatila zašto je najedila sestru, i pošto nije videla potrebe da je i dalje ljuti, Zeliha izusti prvo opravdanje koje joj je palo na pamet: „Možda sam vrištala zato što je bolelo...“

Ali opravdanje je, koliko god bilo uverljivo, odmah pobijeno: „To nije moguće, gospođice, zato što doktor... nije izvršio zahvat. Nismo vas ni prstom takli!“

„Kako to mislite...?“ Zeliha je zamuckivala, manje se trudeći da sazna odgovor nego da shvati težinu sopstvenog pitanja. „Hoćete da kažete... da niste...“

„Ne, nismo.“ Sestra je uzdahnula hvatajući se za glavu kao da je to početak migrene. „Apsolutno nije bilo načina da doktor

---

išta učini dok ste vrištali iz sveg glasa. Niste se onesvestili, ženo, ni slučajno. Prvo ste nešto blebetali, a onda ste počeli da vičete i da psujete. Za petnaest godina koliko radim nisam videla ništa slično. Mora da vam je potrebna dvostruka doza morfijuma da bi delovao.“

Zeliha je podozrevala da je ova izjava malo preterana, ali nije htela da se raspravlja. Za ova dva sata koliko se nalazi kod ginekologa shvatila je da se od pacijentkinja očekuje da govore samo kad ih neko nešto pita.

„A kad ste konačno prešli u besvesno stanje, bilo je toliko teško poverovati da nećete ponovo početi da vrištite da je doktor rekao: 'Hajde da sačekamo da joj se razbistri. Ako zasigurno hoće da abortira, može to učiniti i kasnije.' Pa smo vas preneli ovamo i pustili vas da spavate. I bogami, naspavali ste se!“

„Hoćete da kažete da nije bilo...“ Reč koju je još ovog popodneva tako odvažno izgovorila pred nepoznatim ljudima sad je bilo nemoguće izreći. Zeliha je dotakla svoj trbuh, a u očima joj je bio pogled što moli za utehu, i to medicinsku sestru, poslednju osobu na svetu koja bi joj tu utehu pružila. „Znači ona je još ovde...“

„Pa sigurno još ne znate da li je to 'ona'!“, kaza sestra glasom koji nije trpeo prigovor.

Ali Zeliha je znala. Prosto je znala.

Kad se obrela na ulici, uprkos tome što se smrkavalo, osećala se kao da je rano jutro. Kiša je prestala i život se činio lep, gotovo savladiv. Iako je saobraćaj još bio u haosu i ulice pune blata, sveži miris vazduha posle kiše pridavao je gradu nekakav oreol svetosti. Ovde-onda su deca gacala po blatnjavim barama, uživajući u tom jednostavnom grehu. Ako postoji pravo vreme za greh, to mora biti upravo ovaj kratkotrajni tren. Jedan od onih retkih trenutaka kada se čini da nas Alah ne samo gleda

odozgo nego i brine o nama. Jedan od onih trenutaka kad se oseća Njegova blizina.

Istanbul je bezmalo izgledao kao blažena metropola, romantično živopisna kao Pariz, mislila je Zeliha mada nikad nije bila u Parizu. Morski galeb prolete nisko kričeći kodiranu poruku koju je umalo dešifrovala. Otprilike pola minute, Zeliha je verovala da se nalazi na oštrici novog početka. „Alahu, zašto mi nisi dozvolio da to učinim?“, čula je sebe kako mrmlja, ali čim su joj reči izašle iz usta, usplahireno se izvinila ateisti u sebi.

Oprosti mi, oprosti mi, oprosti mi.

Daleko i ispod duge, Zeliha je hramala nazad kući, čvrsto držeći kutiju sa servisom za čaj i odlomljenu štiklu, nekako manje potištena, kako se nije osećala već nedeljama.

I tako je, tog prvog petka meseca jula, oko osam sati, Zeliha došla kući, u pomalo trošan osmanlijski konak visokih stropova, koji je odudarao među pet puta višim stambenim zgradama sa obe strane. S mukom se uspela zavojitim stepeništem i na spratu zatekla sve žene porodice Kazandži okupljene oko širokog trpezarijskog stola, zauzete jelom, pošto očigledno nisu videle razloga da je čekaju.

„Zdravo, devojko! Dođi, sedi da večeramo“, uzviknula je Banu istežući vrat iznad prepečenog pilećeg krilca. „Prorok Muhamed nam savetuje da delimo hranu s drugima.“

Usne su joj sijale, takođe i obrazi, kao da se naročito potrudila da razmaže pileću mast svuda po licu uključujući i blistave smeđe oči. Dvadeset godina starija i petnaest kila teža od Zelihe, manje je izgledala kao njena sestra, a više kao majka. Po sopstvenim rečima, Banu je imala neobičan probavni sistem koji zadržava sve što unese u organizam, što bi joj se još i moglo verovati da nije uporno tvrdila kako bi joj se telo, čak i da uzima

samo čistu vodu, i dalje gojilo, te da je stoga ne smeju smatrati odgovornom za to niti tražiti od nje da drži dijetu.

„Pogodi šta je danas za večeru?“ nastavi Banu veselo, mašući prstom ka Zelihi pre no što će uzeti drugo pileće krilce. „Punjene zelene paprike!“

„Danas baš imam sreće!“ kaza Zeliha.

Današnja trpeza izgledala je divno poznato. Pored velikog pileta, tu je bila čorba od jogurta, *karnijarak*², *pilaki*³, *kadim budu kefte*⁴ od juče, *turšu*⁵, *čerek*⁶, bokal *ajrana*⁷ i, da, punjene zelene paprike. Zeliha odmah privuče stolicu pošto je glad prevagnula nad pomanjkanjem oduševljenja prema porodičnoj večeri na kraju tako teškog dana.

„Gde si bila, mala?“ progunđa njena majka Gilsim, koja je zacelo bila Ivan Grozni u prethodnom životu. Ispravila je rame, isturila bradu, namrgodila se pa okrenula iskrivljeno lice ka Zelihi, kao da tako može pročitati ćerkine misli.

Tako su stajale, Gilsim i Zeliha, majka i ćerka, mršteći se jedna na drugu, spremne na svađu, ali nijedna nije imala volju da je započinje. Prva je odvrtila pogled Zeliha. Dobro znajući da je velika greška ispoljavati lošu narav pred majkom, na silu se nasmešila i pokušala da odgovori, mada zaobilazno.

„Danas je bilo dobrih popusta na bazaru. Kupila sam servis za čaj. Čaše su stvarno prekrasne! Imaju zlatne zvezdice i kašičice što se slažu s njima.“

„Avaj, lako se lome“, promrsi Dževrije, druga po starosti od četiri sestre Kazandži, nastavnica nacionalne turske istorije u

² Tur.: plavi patlidžan punjen mlevenim mesom. (Prim. prev.)

³ Tur.: riblji paprikaš. (Prim. prev.)

⁴ Tur.: ćufte od mlevenog mesa i pirinča. (Prim. prev.)

⁵ Tur.: turšija, ukiseljeno povrće. (Prim. prev.)

⁶ Tur.: pecivo. (Prim. prev.)

⁷ Tur.: posoljeni napitak od jogurta i vode. (Prim. prev.)

---

jednoj privatnoj srednjoj školi. Ona je uvek jela zdrave, uravnotežene obroke i nosila kosu uvijenu u savršenu punđu na potiljku, ne dopuštajući da joj se otme ni najmanji pramen.

„Bila si na bazaru? Zašto nisi donela štapića cimeta?! Rekla sam ti jutros da ćemo danas imati sutlijaš i da u kući nema cimeta da pospemo odozgo.“ Banu se namršti između dva zalogaja hleba, ali taj problem ju je zaokupljao ne više od delića sekunde. Njena teorija o hlebu, koju je rado redovno izlagala i stalno sprovodila u praksi, glasila je da se prilikom svakog obroka stomaku mora dati odgovarajuća količina hrane jer inače on neće „znati“ da je pun pa će stoga tražiti još. A da bi stomak u potpunosti shvatio da je pun, čovek uz sve mora da jede pristojne porcije hleba. Stoga je Banu jela hleb s krompirom, hleb s pirinčem, hleb s testom, hleb s burekom, a ponekad, kad bi htela da pošalje jasnu poruku svom stomaku, jela je hleb s hlebom. Večera bez hleba bila je pravi greh, koji bi Alah možda još i oprostio, ali Banu nikad ne bi.

Zeliha je napućila usne i ćutala, tek se tad setivši sudbine štapića cimeta. Izbegavajući pitanje, sipala je punjenu papriku na tanjir. Uvek je lako pogađala ko je kuvao punjene paprike – Banu ili Dževrije ili Feride. Kad ih sprema Banu, nadev sadrži sastojke kojih inače nema, kao što su kikiriki, indijski orah i badem. Ako ih sprema Feride, pune su pirinča i svaka je naduvena, toliko da se ne mogu jesti a da ne puknu. Njenoj sklonosti da prepuni paprike treba dodati i ljubav prema svim mogućim začinima, pa Feridine *dolme*⁸ pucaju od trava i mirođija. Zavisno od njihove kombinacije, paprike ispadnu ili izuzetno ukusne ili prosto užasne. Međutim, kad Dževrije kuva ovo jelo, uvek je slađe, jer ona u sve jestivo dodaje šećera u prahu, kao da time nadoknađuje mrzovolju svog kiselog univerzuma. Danas je upravo ona spremala dolme.

---

⁸ Tur.: jela od punjenog povrća. (Prim. prev.)

„Bila sam kod lekara...“, promrmlja Zeliha pažljivo skidajući bledozelenu ljusku sa svoje dolme.

„Lekari!“, Feride iskrivi lice u grimasu i podiže viljušku u vazduh kao da je štap koji bi upotrebila da pokaže neki udaljeni planinski lanac, i kao da joj publika nije njena porodica već učenici na času geografije. Feride je bilo teško da pogleda čoveka u oči. Lakše joj je bilo da se obraća predmetima. Prema tome, uputila je reči Zelihinom tanjiru: „Zar nisi jutros čitala novine? Operisali su slepo crevo devetogodišnjem detetu i zaboravili makaze u njemu. Imaš li ti pojma koliko bi lekara u ovoj zemlji trebalo da bude u zatvoru zbog nesavesnog lečenja?“

Od svih žena porodice Kazandži, Feride je bila nabolje upućena u medicinske procedure. U poslednjih šest godina postavili su joj dijagnoze osam različitih bolesti, od kojih je svaka zvučala nerazumljivije od prethodne. Da li to lekari nisu mogli da se odluče ili je Feride prilježno uticala na nove slabosti i tegobe, nije se moglo tačno odrediti. Posle izvesnog vremena to nije ni bilo važno. Zdravlje je bilo obećana zemlja, Šangri-La iz koje su je deportovali kao tinejdžerku i u koju je nameravala da se jednoga dana vrati. A na putu do tamo odmarala se na raznim usputnim stanicama sa čudnim imenima i dosadnim lečenjem.

Čak i kad je bila mala, u Feride je bilo nečeg bizarnog. Bila je najjogunastija učenica u školi, nije pokazivala zanimanje ni za šta drugo osim za časove fizičke geografije, a ni na časovima geografije nije je interesovalo ništa izuzev nekoliko oblasti, počevši od slojeva atmosfere. Omiljene teme su joj bile kako ozon dospeva u stratosferu i veza između površinskih struja okeana i atmosferskih obrazaca. Naučila je sve što je uspela da prikupi o stratosferskoj cirkulaciji na visokim geografskim širinama, o karakteristikama mezosfere, o vetrovima u dolinama i morskim povetarcima, o solarnim ciklusima i tropskom pojasu, o obliku i veličini Zemlje. Sve što bi upamtila u školi potom je

---

izlagala kod kuće, začinjavajući svaki razgovor obaveštenjima o atmosferi. Uvek kad je pokazivala znanje o fizičkoj geografiji, govorila je s nečuvenim žarom, lebdeći visoko iznad oblaka, skačući s jednog atmosferskog sloja na drugi. A onda, godinu dana pošto je diplomirala, Feride je počela da ispoljava znake ekscentričnosti i izdvajanja.

Iako Feridino zanimanje za fizičku geografiju nije s vremenom jenjavalo, nadahnulo je u njoj novu oblast interesovanja u kojoj je neizmerno uživala, a koja je obuhvatala nesreće i katastrofe. Svakodnevno je čitala treću stranicu tabloida. Saobraćajne nesreće, serijska ubistva, uragani, zemljotresi, požari i poplave, smrtne bolesti, zarazne bolesti i nepoznati virusi... Feride je sve to pomno proučavala. Selektivnim pamćenjem je upijala lokalne, državne i međunarodne nevolje, da bi ih potom iznebuha saopštavala drugima. Nikad joj nije trebalo dugo da pomrači svaki razgovor, jer je od rođenja bila sklona da u ama baš svakoj priči vidi jad i bedu, a ako ih i nije bilo, da ih izmisli.

Ali novosti koje im je ovog puta prenela nisu ih uznemirile jer su odavno naučile da joj ne veruju. Njena porodica je usvojila određen način izlaženja na kraj s ludošću – pobrkale su je s nedostatkom uverljivosti.

Feride su najpre postavili dijagnozu „čir od stresa“, što niko u porodici nije ozbiljno shvatio jer je „stres“ postalo ustaljen izraz, nešto poput krilatice. Čim je uveden u tursku kulturu, „stres“ su stanovnici Istanbula dočekali tako euforično raširenih ruku da se u gradu odjednom pojavilo bezbroj pacijenata obolelih od stresa. Feride je neprestano putovala od jedne bolesti izazvane stresom do druge, te sa iznenađenjem otkrila koliko je nepregledno to područje, budući da ne postoji gotovo ništa što ne bi moglo biti uzrokovano stresom. Nakon toga, jedno vreme se zadržala na opsesivno-kompulsivnom poremećaju, disasocijativnoj amneziji i psihotičnoj depresiji. Kad je jednom uspela čak i da se otruje,